

Lokaliteterne 7 – 12 hører under Skov 403 – Stanghede og omfatter hede på Stanghede og i Dollerup Bakker/Ravnsbjerg, moseområdet Gelbæk Kær og naturskov i Troldeslugten, i skovstrækningen syd herfor og ved foden af Dollerup Bakker. Desuden tre mindre moser og et par kildevæld langs Hald Sø, i alt 197.5 ha med særligt beskyttet natur fordelt på 146.6 ha hede, 14.9 ha mose, 0.3 ha sø og 35.7 ha naturskov, heraf 16.0 ha krat. Området rummer desuden adskillige kildevæld med rent vand og værdifuld fauna.

7. Stanghede

Afd. 1209ab, 1213ab, 1214ab, 1215abc (HED – 107.4 ha, KRT – 12.2 ha, EG – 0.9 ha), i alt 119.6 ha

Kuperet hede som skråner ned mod Hald Sø. Stanghede er lyngdomineret med mange enebærbuske og større enebærkrat. Der er desuden mange selvsåede eg, bævreasp og skovfyr mfl.; dels som solitære træer dels som mere eller mindre sluttede bevoksninger langs hedens nord- og østrand. Heden er tør og rummer ingen moser; i de lavestliggende dele findes derimod ofte grønninger af især bølget bunke, som holdes tæt græssede af de ca. 250 får, som græsser hele heden i sommerhalvåret. Heden har tidligere været mere tilgroet med træer og buske, og der er løbende foretaget rydninger. Alle ener og mange solitære træer er ved de tidligere rydninger blevet bevaret, men en mere grundig rydningspraksis er dog indført i de senere år; denne forventes gennemført over hele heden i begyndelsen af driftsplanperioden. Ved siden af rydning og fåregræsning plejes heden ved lynghøst i de dele, som er tilstrækkeligt jævne til slåning. Lynghøst er efterhånden foretaget på skønsvist 30 % af heden og forventes øget til ca. 50 %.

Krattene langs hedens nord- og østrand er udlagt som græsningsskov og fåregræsses sammen med den åbne hede. En lille 200-årig egebevoksning i hedens sydøstlige hjørne (1215c) er udlagt til naturskov med plukhugst.

Undersøgelsen af hedens flora i forbindelse med driftsplanlægningen har blot været oversigtlig, men har alligevel efterladt et tydeligt indtryk af en meget artsfattig hede domineret af gammel lyng med bølget bunke og spredt blåtop. Af de mange karakteristiske og flere sjældne hedearter, som tidligere er fundet (se nedenstående floraliste), kan de fleste formentlig stadig findes ved grundig eftersøgning, men i så fald nok kun i få og små bestande og flere må frygtes at være helt forsvundne. Det skyldes i givet fald fåregræsningen, da får er kendt for at være feinschmeckere, som græsser mange mindre almindelige arter selektivt. Samtidig evner de ikke at forny den gamle lyng, men udfører til gengæld en god plejeindsats på nyslået lyng, i de omtalte grønninger og på nyspirede og genskydende træer og buske.

Hele Stanghede ligger indenfor habitatområde nr. 35 og består af habitatnaturtyperne 4030, 5130, 6230 og 9190.

Karsporeplanter Ørnebregne	Hedelyng Hyrdetaske Høgeurt, Håret	Gedeblad, Alm. Gran, Rød- Gyvel	Bynke, Grå- Fladbælg, Krat- Høgeurt, Alm.
Enkimbladede Blåtop Bunke, Bølget Bunke, Mose- Fløjlsgræs Frytle, Mark- Gulaks, Vellugtende Hundegræs, Alm. Hvene, Alm. Katteskæg Kogleaks, Vestlig Tue- Majblomst Siv, Lyse- Star, Grå Star, Hare- Star, Pille- Star, Sand- Svingel, Fåre- Svingel, Rød- Tandbælg	Hønsetarm, Storblomstret Klokke, Blå- Kongepen, Alm. Mælkebøtte sp. Revling Rødknæ Skovstjerne Skræppe, Kruset Snerre, Gul Snerre, Lyng- Snerre, Park- Syre, Alm. Tidsel, Ager- Tormentil Tyttebær Visse, Engelsk Træer og buske Birk, Vorte- Bævreasp Bøg Eg, Stilk- Eg, Vinter- Ene Fyr, Bjerg- Fyr, Skov-	Hindbær Pil, Selje- Røn, Alm. Røn, Selje- Tidligere fundet Karsporeplanter Engelsød, Alm. Mangeløv, Smalbladet Månerude, Alm. Ulvefod, Alm. Enkimbladede Frytle, mangleblomstret Hestegræs, Krybende Kvik, Alm. Liljekonval Rajgræs, Alm. Rapgræs, Eng- Rapgræs, Enårig Star, Hirse- Star, Lyng- Svingel, Bakke-	Høgeurt, Smalbladet Kløver, Rød- Kohvede, Alm. Kællingetand, Alm. Mælkeurt, Alm. Perikon, Prikbladet Pimpinelle, Alm. Ranunkel, Bidende Røllike, Alm. Skorsonér, Lav Snerre, Hvid Syre, Dusk- Timian, Smalbladet Torskemund, Alm. Vejbred, Lancet- Vikke, Smalbladet Viol, Hunde- Visse, Farve- Visse, Håret Ærenpris, Tveskægget Træer og buske Birk, Dun- Gran, Hvid- Tørst
Tokimbladede Blåbær Blåhat Borst, Høst- Gederams Guldblomme		Tokimbladede Blåmunke	

Floraliste for Stanghede, SNS 15.05.2006, Viborg Amt 1989. Ældre oplysninger (før 1986) fra P. Wind, Oversigt over Botaniske Lokalteter, 8, Viborg Amt, Miljøministeriet 1991.

Naturværdi: 1 Plejebenhov: 1

Målsætning: Bevaring/retablerting af åben hede med solitære træer og krat af hjemmehørende arter i mindre omfang end hidtil. Der indføres mosaikafbrænding for at forynge lyngen i de områder, hvor slåning ikke er mulig. En del af heden friholdes for fåregræsning for at undersøge, hvorledes dette vil indvirke på floraen. Rydninger på heden og tyndinger i randens krat udføres under hensyn til landskabsplanens målsætning om genskabelse af sammenhæng mellem Stanghede og Hald Sø. Herunder bør den meget flotte smeltevandsterasse i afd. 1215 med sine hængende dale i afd. 1214b gøres fuldt synlige, uanset det er i modstrid med dette områdes udlægning til græsningskov.

8. Gelbæk Kær (Gjelbro Eng) og Gelbæks nedre løb

Afd. 1216a (MOS – 9.1 ha)

Stort, vådt kærrområde, som gennemstrømmes af Gelbæk og rummer adskillige væld langs siderne ved foden af de omgivende bakker. Området har længe været uden drift i form af høslæt eller græsning, og er i store partier blevet domineret af kraftige, tætstående tuer af topstar og kommet under tilgroning med pil, birk og el mfl. Der findes dog stadig åbne dele med lavere, artsrig engvegetation mellem startuerne og især i vældene.

Der er i 2006 etableret pleje ved hegning og i første omgang græsning med en særlig gederace (boergeder), som er meget effektiv til at bekæmpe den uønskede træopvækst. Det er planen herefter at gå over til græsning med kvier el.l., hvis græsning retter sig mere mod bundvegetationen.

Centralt i området ligger en privatejet parcel, som efter overenskomst med ejeren plejes af distriktet i sammenhæng med den øvrige del af kæret. Parcellen rummer et stort vældområde, hvor der tidligere voksede de meget sjældne arter piberensermos (*Paludella squarrosa*) og gul stenbræk.

Gelbæk er renvandet, men løber gennem kæret i et lige, reguleret leje med overvejende blød, sandet og dyndet bund. Nedenfor Gelbro er den naturligt slynget med frisk strøm og en del sten og grus i bunden. Her og i kærets mange væld findes en meget fin kildefauna med mange karakteristiske og flere sjældne rentvandsarter, bl.a. vårfluen *Apatanis muliebris* (rødlistet som sjælden – R, nærmere oplysninger i Smådyrslivet i kilderne ved Hald Sø, Viborg Amt, 1991).

Hele Gelbæk Kær ligger indenfor habitatområde nr. 35 og rummer habitatnaturtyperne 3260, 6430, 7220, 7230 og 91E0.

Karsporeplanter Fjerebregne Mangeløv, Butfinnet Mangeløv, Kær- Mangeløv, Smalbladet Padderok, Dynd- Padderok, Kær-	Ranunkel, Bidende Ranunkel, Lav Sideskærm Skovstjerne Skovsyre Skræppe, Vand- Snerre, Kær- Snerre, Sump- Sumpkarse Syre, Alm. Tidsel, Kær- Trævlekrone Vandkarse Viol, Eng- Viol, Krat-	Ulvefod, Femradet	Dueurt, Glat Dueurt, Ris- Dueurt, Rosen- Fladbælg, Gul Fladstjerne, Græsbladet Fladstjerne, Kær- Fladstjerne, Sump- Forglemmigej, Eng- Forglemmigej, Sump- Fredløs, Alm. Perikon, Vinget Ranunkel, Kær- Ranunkel, Langbladet Ranunkel, Tigger- Røllike, Nyse- Skjaller, Liden Skjolddrager, Alm. Stenbræk, Gul Stenbræk, Kornet Svovlrod, Kær- Tidsel, Kål- Tormentil Troidurt, Eng- Vandstjerne sp. Vikke, Muse- Øjentrøst, Læge- Øjentrøst, Spids Ærenpris, Lancetbladet Ærenpris, Tykbladet
Enkimbladede Andemad, Liden Bunke, Mose- Dunhammer, Bredbladet Fløjlgræs Frytle, Stor Hvene, Kryb- Liljekonval Majblomst Siv, Lyse- Star, Kær- Star, Langakset Star, Næb- Star, Top- Sødgræs, Høj Tagrør	Træer og buske Birk, Vorte- Bøg Eg, Stilk- El, Rød- Fyr, Skov- Gran, Rød- Hindbær Hyld, Alm. Pil, Femhannet Pil, Grå- Pil, Øret Pors Røn, Alm. Tørst	Enkimbladede Fliglæbe, Ægbladet Frytle, Mangeblomstret Gulaks, Vellugtende Gøgeurt, Maj- Gøgeurt, Plettet Hestegræs, Krybende Hvene, Hunde- Kamgræs Kæruld, Smalbladet Pindsvineknap, Enkelt Pindsvineknap, Grenet Rapgræs, Alm. Rapgræs, Eng- Rævehale, Eng- Rævehale, Knæbøjjet Rørhvene, Eng- Rørhvene, Skov- Siv, Glanskapslet Siv, Knop- Siv, Tudse- Star, Alm. Star, Grå Star, Hirse- Star, Stjerne- Star, Toradet Star, Tue- Star, Tvebo Svingel, Rød- Sødgræs, Tandet Trehage, Kær-	
Tokimbladede Anemone, Hvid Baldrian, Hyldebladet Blåbær Bukkeblad Dueurt, Kær- Hjortetrøst Høgeskæg, Kær Kabbeleje, Eng- Kragefod Kællingetand, Sump- Kørvel, Vild Læbeløs, Krybende Milturt, Alm. Mjødurt, Alm. Mynte, Vand- Natskygge, Bittersød Nellikerod, Eng- Nælde, Stor	Tidligere fundet (1989 og tidligere)	Tokimbladede Abeblomst, Gul	Træer og buske Birk, Dun- Bævreasp Eg, Vinter- Pil, Krybende Slåen
	Karsporeplanter Engelsød, Alm. Kambregne Padderok, Skov- Ulvefod, Alm.		Mosser <i>Paludella squarrosa</i>

Floraliste fra Gelbæk Kær og Gelbæk, SNS 30.05.2006, Devanokortlægning 2005, Viborg Amt 1989?. Ældre oplysninger (før 1989) fra P. Wind, Oversigt over Botaniske Lokalteter, 8, Viborg Amt, Miljøministeriet 1991. Nogle af disse stammer muligvis fra den privatejede del af dalen opstrøms distriktets del.

Naturværdi: 1 Plejebenhov: 1

Målsætning: Genopretning af åben eng med øgende andel af lavtvoksende vegetation.

9. Dollerup Bakker og Ravnsbjerg

Afd. 1217a, 1218ab (HED – 37.1 ha, BØG – 3.3ha)

Markant bakkeparti ved roden af Inderø, som hæver sig højt mellem Gelbæks dal og sydenden af Hald Sø med stejle skrænter mod disse. Nord for Ravnsbjergvej og i Enebærdal har heden på den øverste del af bakkerne været holdt åben længe, mens partiet syd for vejen og i nord mod Gelbæk er/har været groet helt til med selvsået skov. Skoven mod syd er ryddet i 2005-06, mens der i 2007 sker rydningen af skrænten ned mod Hald Sø. Længst mod syd nær Dollerup by vil der stadig være skov, dog med en central, åben slette på bakketoppen (1218e) og en åben, sydvendt skrænt nedenfor. Langs søbredden er godt 3 ha 200-årig bøg udlagt som naturskov med plukhugst.

Floraen er i de oprindeligt åbne dele domineret af hedelyng med ener, men er i øvrigt ikke nærmere undersøgt. Af ældre fund kendes bl.a. stor frytle og fem- og otteradet ulvefod. Hvor Enebærdalen møder søen findes et sumpet vældområde med god kildefauna (nærmere oplysninger i Smådyrslivet i kilderne ved Hald Sø, Viborg Amt, 1991).

Dollerup Bakker og Ravnsbjerg ligger indenfor habitatområde nr. 35 og rummer habitatnaturtyperne 4030, 5130, 6230 og 7220.

Naturværdi: 2 Plejebenhov: 1

Målsætning: Bevaring hhv. reetablering af åben hede. Skrænten mod Hald Sø færdigryddes omtrent til der, hvor dens fod flader ud ved nordenden af kildeområdet i 1218c. Endvidere ryddes bevoksningen mellem den åbne hededel af 1217a og Gelbæk Kær.

---

10. Troldeslugten, Bækkelund Bæk, dalen ved Humlehus mm.

Afd. 1201abc, 1202abe, 1205a, 1210ab, 1211d (EG – 10.7 ha, BØG – 4.8 ha, KRT – 3.8 ha, SØ – 0.3 ha), i alt 16.2 ha

Troldeslugten, også kaldet Bækkelunds-dalen, er en stejl vest-østgående kløft ovenfor Niels Bugges Kro med længe urørt naturskov af op til 300-400 årige ege og bøge. Øverst i slugten dog yngre egekrat og tilgroningsskov på hede. Nord for Gelbæk Kær (1211d), i dalen ved Humlehus (1210ab) og langs søbredden mellem disse og videre op til kroen (1205a) findes urørt naturskov primært af eg.

Troldeslugten rummer en kildefødt, naturligt slyngt bæk med godt fald. Bækken er opstemmet i en lille, klarvandet mølledam ved kroen; nedstrøms dammen findes gydebanker, som benyttes af søørrederne i Hald Sø. Bækken rummer i øvrigt en meget fin kildefauna, hvoriblandt flere meget sjældne, bl.a. fimreormen *Polycelis*

felina, vårfluen *Apatanis muliebris* (røddlistet som sjælden – R) og det eneste danske fund af dansemyggen *Krenosmittia*. Syd for bækken findes yderligere to små kildevæld i hhv. afd. 1205a og b, begge med rent vand og god kildefauna (nærmere oplysninger i Smådyrslivet i kilderne ved Hald Sø, Viborg Amt, 1991).

De nævnte områder ligger indenfor habitatområde nr. 35 og rummer habitatnaturtyperne 7220, 9110 og 9190.

Karsporeplanter Engelsød, Alm.	Tokimbladede Anemone, Hvid Blåbær	Snylterod Vandarve Vandkarse	Træer og buske Bøg Eg, Stilk- Eg, Vinter- El, Rød- Gedeblad, Alm. Pil, Grå-
Enkimbladede Blåtop Bunke, Bølget Flitteraks, Nikkende Rørhvene, Skov- Star, Næb- Sødgræs, Manna-	Brøndkarse sp. Fladstjerne, Stor Forglemmigej, Eng- Gyldenris, Alm. Milturt, Småbladet Sideskærm Skovsyre	Vandpest Ærenpris, Lancetbladet Ærenpris, Tykbladet	Laver Lungelav

Flora i Troldeslugten og langs Bækkelund Bæk. Diverse opl. fra Viborg Amt og P. Friis Møller, Overvågning af Naturskov 1987, Miljøministeriet.

Naturværdi: 1 **Plejebehov:** 4

Målsætning: Bevaring af urørt naturskov og naturligt vandløb i uforstyrret tilstand. Dog må arter som hæmmer egne fjernes.

11. Moser langs Hald Sø

1204b, 1205b, 1218c (MOS – 5.8 ha)

Nedenfor Stanghede og Dollerup Bakker falder den skovklædte søbred de fleste steder stejlt ned i vandet, mens den enkelte steder vider sig ud til mindre moser; således omkring Niels Bugges Hald (1204b), hvor der er ellemose og pilekrat med flere lysåbne partier, ved Gelbækkens udløb (1205b (og 1258g)), hvor der er gammel ellemose og nedenfor Dollerup Bakker (1218c), hvor der er et stærkt kildepræget, mest lysåbent område på forstyrret terræn efter nedlæggelse af et tidligere dambrug. De mange kilder er rene og rummer en god fauna med bl.a. den sjældne fimreorm *Polycelis felina* (nærmere oplysninger i Smådyrslivet i kilderne ved Hald Sø, Viborg Amt, 1991).

Angående mosernes flora henvises til artsliste under lokalitet 2.

Naturværdi: 1 **Plejebehov:** 2 ved Niels Bugges Hald og Dollerup, 4 ved Gelbæk.

Målsætning: Ved Niels Bugges Hald bevaring af delvis lysåben mose ved stævning af el og pil, her tages særligt hensyn til udsigt til og fra voldstedet. Kildeterrænet ved Dollerup holdes lysåbent ved nedskæring af opvækst efter behov og endelig lades ellemosen ved Gelbæks udløb fortsat urørt.

Ved Dollerup bør der være opmærksomhed på den invasive Rubus-art Laksebær, som breder sig fra de private haver.

---

12. Hede ved Karup-Viborg banen

Afd. 1241c (HED – 2.1 ha)

Lille, stærkt tilgroet hedeparcel ved den store dæmning fra den nedlagte jernbane mellem Viborg og Karup. Bunden er endnu dækket af hedevegetation med dværgbuske som hedelyng og revling, og det er ønskeligt at få den ryddet for selvsået nåletræ mm. Et rydningsprojekt bør ses i sammenhæng med ønsket om at få ryddet hele Gelbro Dal/Fløjgård Dal som et vigtigt led i synliggørelsen af det nationalt set enestående istidslandskab omkring Hald Sø.

Naturværdi: 3 Plejebenhov: 1

Målsætning: Genopretning af hede ved rydning af alt nåletræ undtaget ene.
